

3. Шпаковский, Ю. Ф. Корпоративные издания — перспективное направление издателей // Корпоративная пресса в системе СМИ Республики Беларусь: традиции, опыт, пути развития : материалы респ. науч.-практ. конф., Минск, 1–2 нояб. 2013 г. / редкол. : С. В. Дубовик (отв. ред.) [и др.]. — Минск, 2014. — С. 242–246.

УДК 655.525.3/4:821.161.3

Я. К. Лабоха, аспирант, каф. РВТ
(БДТУ, г. Минск)

ПЕРАКЛАДНАЯ МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА Ў САВЕЦКАЙ БЕЛАРУСІ

Мастацкія пераклады граюць важную ролю ў мастацкай камунікацыі і развіцці нацыянальнай літаратуры. На працягу апошніх год у Беларусі адзначаецца ўздым у галіне мастацкага перакладу на беларускую мову, аднак для больш дакладнай ацэнкі развіцця мастацкіх перакладаў у Беларусі мае сэнс зрабіць рэтраспектыўны агляд.

Мэта нашага дакладу — зрабіць агляд развіцця мастацкіх перакладаў на беларускую мову у савецкія часы.

Аднымі з першых мастацкіх перакладаў, што з'явіліся ў Беларусі пасля прыходу савецкіх уладаў, былі «Балада Рэдынскае турмы» О. Ёйлда і «Незвычайны адрывак» Дж. Лондана, якія выйшлі ў першай нenumараванай серыі часопіса «Маладняк» «Кніжніца «Маладняк»» [1, с. 200]. Сам часопіс быў заснаваны ў 1923 г., выходзіў на беларускай мове пад кіраўніцтвам Міхася Чарота. Да 1925 г. друкаваліся таксама адзінкавыя кнігі з перакладамі твораў для дзяцей, напрыклад, у 1923 г. у Віленскім выдавецтве Б. А. Клецкіна выйшлі пераклады ірландскіх народных казак з ілюстрацыямі.

З пачаткам палітыкі беларусізацыі палепшылася сітуацыя з выданнем беларускай літаратуры ў цэлым, уключаючы таксама беларускамоўныя пераклады. Больш увагі звяртаецца на літаратуру для дзяцей. Пераклады робяцца часцей за ўсё з рускай мовы, ці з моў народаў СССР. Так, у 1928 г. на беларускай мове і на ідыш выйшла кніга «Наша чыгунка» (з украінскай вершаваны пераклад зрабіў З. Бядуля) [1, с. 248], у Белдзяржвыдаце друку-

юцца пераклады твораў рускіх, савецкіх і замежных пісьменнікаў (К. Чукоўскага, А. Новікава-Прыбоя, Дз. Маміна-Сібірака, М. Ляскова і інш.) [2, с. 116]. Кнігі арганізуюць у серыі, напрыклад «Бібліотэка школьніка». Некаторыя творы для дзяцей выходзілі ў перакладзе-пераказе, напрыклад, кніга М. Мігчал «Што шпарчэй» (пераказ А. Савенак) [1, с. 248].

Адзначаючы сітуацыю з мастацкімі перакладамі, аўтары манаграфіі «Книгоиздательская деятельность в Белоруссии» прыводзяць наступную статыстыку: «...калі ў 1925 г. была выдадзена ўсяго толькі адна перакладная мастацкая кніга, у 1926 — 4, то ўжо ў 1928 — 74, а ў 1930 г. былі перакладзеныя і апублікаваныя 210 кніг, значная колькасць перакладаў была апублікавана ў перыёдыцы» [2, с. 117]. Пераклады рабіліся як з арыгіналаў, так і праз рускую мову, усяго налічвалася 14 моў арыгіналаў.

Пачынаючы з 1933 г., пасля змены нацыянальнай палітыкі, выпуск беларускамоўнай літаратуры скарачаецца. У найбольшай ступені гэта ўдарыла па нацыянальнай літаратуры: пачаліся праверкі выдадзеных раней кніг, пераслед і рэпрэсіі беларускіх пісьменнікаў і паэтаў. На выпуск перакладной літаратуры змены нацыянальнай палітыкі паўплывалі у меншай ступені, але пачынаючы з 1933 г. адзначаецца тэндэнцыя павелічэння колькасці выданняў на рускай мове [1, с. 219].

У 1930-я гг. на беларускую мову былі перакладзеныя творы А. Герцэна, І. Тургенева, М. Горкага, М. Шолахава, А. Серафімовіча і інш. [2, с. 133]. Перакладалі п'есы рускіх і украінскіх аўтараў для тэатральных пастацовак (па гэта сведчаць спісы забароненай і дазволена літаратуры) [1, с. 215].

Узрасла колькасць перакладаў сярод дзіцячай літаратуры. У год памяці А. Пушкіна (1937 г.) выйшлі шэсць яго казак і паэма «Руслан і Людміла» у перакладах Я. Купалы, А. Якімовіча, А. Куляшова, некаторыя кнігі выпускаліся без пазначэння перакладчыка [1, с. 250]. У 1939 г. быў апублікаваны пераклад рамана Дж. Свіфта «Падарожжа ў некаторыя аддаленыя краіны свету Лемюэля Гулівера, спачатку хірурга, а пасля капітана некалькіх караблёў», а таксама іншыя класічныя творы савецкіх і замежных аўтараў (Г. Андэрсэна, Ё. Діснэя, Т. Харыса, У. Маякоўскага і інш.) [1, с. 252].

Падчас Вялікай Айчыннай вайны мастацкія пераклады не друкаваліся.

У першую пасляваенную пяцігодку (1946–1950 гг.) сітуацыя з перакладамі ў цэлым нагадвала перадваенную. Сярод мастацкіх перакладаў пераважалі пераклады твораў пісьменнікаў савецкіх рэспублік [2, с. 163]. Што датычыцца мастацкіх перакладаў для дзяцей і юнацтва, то ў гэты перыяд яны дамінавалі над арыгінальнымі (творы нацыянальнай літаратуры амаль не друкаваліся). Перакладалі літаратуру для дзяцей на беларускую мову К. Крапіва, Я. Маўр, М. Лужанін, А. Якімовіч, Я. Брыль, І. Грамовіч, І. Шамякін, В. Вольскі, А. Вяругін, М. Аўрачмык, Т. Хадкевіч і інш. [2, с. 166].

Пачынаючы з 1951 г. становішча нацыянальнай літаратуры выпраўляецца. У галіне дзіцячай літаратуры перавага пераходзіць на арыгінальных твораў, але сустракаюцца пераклады з рускай, польскай, кітайскай (праз рускую) і іншых моў, пераважна народаў СССР. Сярод перакладаў «дарослай» літаратуры таксама пераважаюць пераклады з моў народаў СССР, хаця выходзілі пераклады з нямецкай, польскай, англійскай, грэцкай, славацкай і іншых моў. У энцыклапедыі «Гісторыя беларускай кнігі» адзначаецца, што выпуск замежнай мастацкай літаратуры строга кантраляваўся [1, с. 324].

У 1970-я гады адзначаецца ўздым у галіне мастацкіх перакладаў. Галоўная падзея — заснаванне штогодніка «Далягляды». Яго мэты былі вызначаны галоўным рэдактарам Н. Гілевічам наступным чынам: «Найпершая і галоўная мэта зборніка — знаёміць грамадскасць рэспублікі з лепшымі творамі літаратур братніх савецкіх народаў, краін сацыялістычнай садружнасці і прагрэсіўных пісьменнікаў свету. Апрача таго, зборнік будзе спрыяць выхаванню новых кадраў перакладчыкаў, паколькі да сумоўніцтва мы запрашаем не толькі сталых і вядомых майстроў мастацкага перакладу, але і таленавітую літаратурную моладзь» [3, с. 3]. Акрамя ўласна перакладаў, у кожным зборніку друкаваліся спісы перакладных выданняў (у зборніку за 1975 г. — выданні за 1970–1974 гг., у наступных — за мінулы год). Пераклады замежных твораў робяцца больш чым з 20 моў. Некаторыя з іх былі апасродкаванымі (з рускага ці англійскага падрадкоўніка), напрыклад, пераклады з в'етнамскай, японскай, карэйскай моў, моў малых народаў СССР.

Творы для дзяцей часцей за ўсё перакладалі з рускай, украінскай, польскай, англійскай, балгарскай, чэшскай моў. У 1970 г. у перакладзе Я. Бяганскай выйшла апавесць Я. Корчака «Кароль

Мацюсь Першы», у 1971 г. на беларускай мове выйшаў зборнік апавяданняў М. Твена «Утаймаванне веласіпеда». Друкаваліся таксама зборнікі вершаў, апавяданняў, казак народаў СССР.

У 1980-я гады працягваецца развіццё мастацкага перакладу. У 1982 г. побач са штогоднікам «Далягляды» пачынае выходзіць штогоднік «Братэрства», дзе акумулююцца пераклады з моў народаў СССР, і таму «Далягляды» крыху змяняюць свой профіль, засяроджваючыся выключна на замежных перакладах. Перакладныя кнігі выходзяць пераважна ў выдавецтвах «Юнацтва» і «Мастацкая літаратура». Больш за ўсё перакладаюць з англійскай, армянскай, балгарскай, латышскай, літоўскай, нямецкай, польскай, рускай, французскай, украінскай моў.

Для дзяцей надалей перакладаюцца творы як савецкіх, так і замежных пісьменнікаў. Адна з самых значных прац — 15-томная «Бібліятэка дзіцячай літаратуры народаў СССР», падрыхтаваная выдавецтвам «Юнацтва» ў 1981 г. [1, с. 330]. Пачынаючы з 1985 г. у тым жа выдавецтве пачаў выходзіць штогоднік дзіцячай літаратуры «Ветразь» з падзагалоўкам «пісьменнікі народаў СССР і замежных краін — дзецям», куды ўключалі пераклады вершаў, апавяданняў, казак для дзяцей малодшага школьнага ўзросту.

Такім чынам, можна адзначыць, што развіццё перакладной мастацкай літаратуры пачалося ў БССР амаль адразу пасля прыходу савецкіх уладаў. Падчас спрыяльных для беларускай мовы ўмоў асноўнай яе функцыяй было пазнаёміць беларускага чытача з літаратурамі іншых народаў. У часы, калі нацыянальная беларускамоўная літаратура перажывала не лепшыя часы, пераклады рабіліся своеасаблівай «выспай бяспекі» для творцаў. Сярод моў, з якіх рабіліся пераклады, заканамерна пераважалі мовы народаў СССР, у прыватнасці руская і ўкраінская. Часам пераклады рабіліся праз мовы-пасярэднікі, часцей за ўсё праз рускую мову.

ЛІТАРАТУРА

1. Гісторыя беларускай кнігі. У 2 т. Т. 2. Кніжнасць новай Беларусі (XIX–XXI стст.) / М. В. Нікалаеў, Л. І. Доўнар, М. А. Лукоўская, Р. С. Матульскі; навук. рэд. В. В. Антонаў, М. В. Нікалаеў. — Мінск: Бел. энцыкл. ім. П. Броўкі, 2011. — 436 с.: іл.

2. Волк, А. А. Книгоиздательское дело в Белоруссии: исторический очерк / А. А. Волк, А. И. Ракович. — Минск: Изд-во БГУ им. В. И. Ленина, 1977. — 278, [2] с.

3. Далягляды, 1975: літарат. зб. / гал. рэд. Н. Гілевіч; уклад. Б. Сачанка. — Мінск: Мастацкая літаратура, 1975. — 181 с.

УДК655.4/.5(476)''

Н. И. Лустенкова, студ. 2 курса, ф-та ПиМ
(БГТУ, Минск)

РЕПЕРТУАР И ТЕМАТИКА ИЗДАНИЙ НА БЕЛОРУССКИХ ЗЕМЛЯХ В XVII В.

Литературная жизнь ВКЛ XVII–XVIII в. была тесно связана с литературной жизнью Речи Посполитой вообще, и являлась его слагаемым. Через Варшаву, Краков и Вильно приходили новые западноевропейские течения, новые веяния. Забывались достоинства эпохи Возрождения и Реформации, в науках и образовании стали доминировать схоластика и религиозная нетерпимость. Литература ВКЛ второй половины XVII в. развивалась преимущественно под влиянием европейского барокко. Писали на латинском, польском, часто на немецком и французском языках. Для письменности этой поры характерны разные идейные и стилевые тенденции, разные «штили» — высокий, который соответствовал востребованиям элиты общества, средний с ориентацией на вкусы средней и мелкой шляхты, горожан, и низкий — народный. Между этими тремя слоями шло взаимное проникновение художественных форм. Одними из наиболее значительных представителей тогдашней литературы являлись С. Полоцкий и Я. Белобоцкий. Они были проповедниками. С. Полоцким было написано более 200 проповедей, которые составили сборники «Вечеря душевная» (1681 г.) и «Обед душевный» (1683 г.). Я. Белобоцкий является автором «Исповедание веры» (1681), «Краткая беседа Милости со Истиной о Божиим милосердии и мучении» (1712). Именно их творчество стимулирует становление русскосиллабической поэзии распространение идей барокко в духовной жизни [Стефанович, с. 15].

В XVII в. появилось много мемуаров («Диариуши» С. и Б. Маскевичей, Обуховичей, А. Каменского-Длужика, Афанасия Филипповича, воспоминания Я. Цадровского, С. Незабитовского, записи о военных походах Я Сапегии др. Возродился жанр проповеди (в творчестве С. Зизания, И. Поцея, Л. Карпо-